

НАШ ЈЕЗИК

Књига XLVII

Св. 1–2 (2016)

САДРЖАЈ

Чланци

Правопис

- Која напомена о Белићевом правопису, и о Белићу лично (Поводом чланка Милована Витезовића, *Срби никада нису говорили сујски, нејо судски*, Политика, понедељак 25. јануар 2016, стр. 13) (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ) 1–9

Грамматика

- Могућност трансформације именичких синтагми с генитивом материје у синтагме с конгруентним придевским атрибутом (АЛЕКСАНДРА М. МАРКОВИЋ) 11–24
- Форицност присвојних заменица у антецеденту адјективне релативне клаузе (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ) 25–43

Лексикографија

- Концепција и структура општих једнојезичних школских речника српског као матерњег језика (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ) 45–57
- Новаковићева *Посланица* о његовању језика српског – њен карактер и значај за развој српске лексикографске мисли (НЕЂО Г. ЈОШИЋ) 59–71

Стилистика и прагматика

- Претпоставка комуникативне компетенције у (писаном) омеђеном дискурсу (СЛАВКО Ж. СТАНОЈЧИЋ) 73–84
- О појму политичког дискурса и жанровима у њему (СВЕТЛАНА М. СЛИЈЕПЧЕВИЋ) 85–97

Сећања

- Митар Пешикан, О српском правопису и језичкој култури (МИЛИЦА РА-
ДОВИЋ-ТЕШИЋ) 99–111

Прикази

- Слободан Павловић, *Узроци и механизми синтаксичких промена у српском
језику* (ТАМАРА Н. ЛУТОВАЦ) 113–117
- Сања Ж. Ђуровић, *Укришћање глаголских врста у конјугацији глагола у савре-
меном српском језику* (АНЕТА А. СПАСОЈЕВИЋ) 118–122

In memoriam

- Богдан Терзић (СРЕТО З. ТАНАСИЋ) 123–125

СЛАВКО Ж. СТАНОЈЧИЋ*
(Универзитет у Крагујевцу,
Филолошко-уметнички факултет)

Оригинални научни рад
Примљен 23. новембра 2015. г.
Прихваћен 24. маја 2016. г.

ПРЕТПОСТАВКА КОМУНИКАТИВНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У (ПИСАНОМ) ОМЕЂЕНОМ ДИСКУРСУ**

Аутор у раду излаже резултате истраживања лексике и морфосинтаксе (укључујући и низ фразема) више примера „омеђеног дискурса” из језика београдског писца Слободана Селенића. Анализа, остварена методима текстлингвистике на конкретном језичком материјалу, потврђује теоријске поставке модерне семиотике (конкретно – Џона Лајонса) да говорник (писац) упућује поруку слушаоцу (читаоцу) полазећи од претпоставке да је читалац на његовом нивоу знања о стварности о којој пише. Са гледишта неговања српског језика, чланак применом методологије текстлингвистике упућује читаоца који перципира сваки дати текст да га проверава увидом у релевантне речнице, граматике, језичке приручнике, енциклопедије и др.

Кључне речи: комуникативна компетенција, омеђени дискурс, архаизми, позајмљенице, фолклорни израз, фразеологија, урбани, читалац, писац

1. По тумачењу Џ. Лајонса (John Lyons) комуникативна компетенција никако није једноставна категорија која би се свела само на „лингвистичку компетенцију или познавање језичког система“, при чему је она по њему, прецизније – „само један део комуникативне компетенције“, што је, опет, довољно да се он – испитујући четири Хајмсова (1971) фактора важна за језик и друге форме комуникације – концентрише на трећем од њих као битном када је у питању

---

* slstanojcic@gmail.com

** Рад је настао у оквиру пројекта *Динамика струкујуре савременој српској језика* (бр. 178014), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

дискурс, односно текст уопште. То је Хајмсов фактор задовољења захтева да је нешто уопште примерено, и ако јесте у којем је то степено – адекватно као такво у односу на контекст у којем се употребљава и у којем се вреднује (Лајонс 1999: 573).

За писани дискурс какав је порука писца своје читалаштву утврђивање задовољења овог фактора могло би имати две форме, радикално различите. Прва од њих била би егзактно анкетирање репрезентативног броја читалаца путем низа питања (спроведено одговарајућом техником), друга форма – била би заснована на чисто теоријским претпоставкама, спекулативним уопштавањем претпостављеног нивоа знања читалаштва које је савременик датог писца. Индивидуални истраживач, у границама својих могућности, биће упућен на ову другу форму. Наравно – уз спремност на ризик да буде и врло субјективан у иначе нужно објективној истраживачкој активности на формулисању квалитета дискурса који испитује.

2. Ја сам вршио ово истраживање, разумљиво, управо реализујући ову другу форму, и то како на (а) лексици, тако и на (б) морфосинтаксичкој структури конкретних узорака изабраног прозног дискурса истакнутог београдског прозаисте Слободана Селенића (1933, Пакрац, Славонија, Хрватска – 1995, Београд) у његовом роману *Очеви и оци* у издању „Просвете“ (Београд, 1985, стр. 1–361). С обзиром на текстлингвистичку методологију истраживања дискурса (в.: Половина 1999: 221–245), природно, употреба посматране лексике класификована је по (а) дискурсу аутора и (б) дискурсу ликова, тако да би у највећем броју случајева анализирани омеђеног дискурса била испитивана управо у овој другој (б) категорији¹.

---

¹ Модификоване дефиниције дискурса, осим што дефинишу теоријску природу лингвистичкоог инструментарија научних дисциплина које се схватају под терминима „анализа дискурса“ и „лингвистика текста“, јасно дефинишу и то да без „обзира да ли се термини *текст* и *дискурс* настоје разграничити или не, треба имати на уму следеће: напоредна употреба и/или мешање ових термина има свога оправдања управо у појавама које означавају. И текст (писани/статични) и дискурс (говорни/динамички) представљају низове реченица међусобно повезаних у веће целине. Многе дискурзивно/текстуалне категорије примењиве су и једне на друге. Процес и производ такође нису две апсолутно различите ствари, већ се пре може рећи да представљају посебан тип антонимије, а антонимија, да би уопште била одредила као таква, нужно претпоставља и постојање заједничке димензије“ (Половина 1999: 95–96). Уз тумачење дискурса које даје проф. В. Половина, добро је узети у обзир и схватање дискурса Н. Ферклафа (Norman Fairclough). Он, наиме, каже да „дискурсе види као начине репрезентације видова света – процеса, односа и структура материјалног света, ‘менталног света’ мисли,

Овде ће и испитивана лексика, и морфосинтаксичка структура бити приказана, због захтева простора, на по неколико изабраних примера.

(а) Што се лексике тиче, природно, у целини дискурса романа, она се састоји од три групе (синхроно егзистирајућа слоја).

(1) Прву групу чини *домаћа лексика*, која подразумева лексеме из књижевног (стандардног) језика заснованог на познатој народној бази (новоштокавских дијалеката), али и лексеме из других „домаћих“ слојева језика (дијалектизми, провинцијализми, па и – лексика из ранијих књижевних језика, до епохе модерног језика).

(2) Друга категорија састоји се – од лексике која се означава као *ѝозајмљенице*, дакле потпуно адаптирана страна лексика (в.: Савир 1992: 146–155).

(3) Трећа категорија састоји се – од *ориѝиналне лексике другиѝ језика*, било да је употребљена у контексту српске реченице, било да је *нараѝор-лик* (или *лик*) употребљава у контексту реченице дотичног страног језика. У овом роману, наравно, пре свега је то – енглески језик (Норис 1993: 94–101).

3. Све три категорије су заступљене у целини дискурса романа, а овде ће бити показане на језику наратора-лика Стевана Медаковића, у којем налазимо несумњиво највећи број оних лексема које, чак и у најуопштенијој дефиницији речено, за језичко осећање моје генерације (па и више генерација говорника српског језика београдске средине после II светског рата) асоцира језик времена грађанског слоја којем као лик припада Стеван Медаковић.

Сасвим уопштено, могло би се рећи да се те лексеме могу означити као *циљно обележена* реализација Лајонсове категорије “*diachrony-in-synchroney*” (Лајонс 1990: 621–622). Наиме, све те лексичке јединице су несумњиво успешно средство презентације и социолингвистичког и културолошког идентитета који нам Селенић слика. Показано и на примеру теоријске дефиниције, на пример, када је реч о употреби језичког средства архаизације, сигурно је то Селенићева

осећања, веровања, као и друштвеног света“... „Посебни аспекти света“ – пише овај аутор – „могу се представити на *различитиѝ начине*, па тако уопште разматрамо однос међу *различитиѝим дискурсима*. Различити дискурси су различита сагледавања света, а повезани су са различитим односима које људи према свету имају, који ... опет, зависи од ... од њихових социјалних и личних идентитета, као и од друштвеног односа у којем се као појединци налазе према другим људима...“ (Ферклаф 2003: 124; превод цитата са енглеског – Сл. Ст.).

реализација принципа који лингвистика уопштава као констатацију о језичким варијацијама у времену: „Старе речи могу се поново оживети – историјски роман захвата у прошлост и враћа не само архаичне термине, него, ради сликања атмосфере, и обрте архаичне граматике“ (Болингер 1975: 385²).

Питање је, међутим, када је реч о комуникативној компетенцији – које су претпоставке њеног присуства код онога ко пише у поруку чита. А битна, спекулативно добијена, прва претпоставка је да читалац мора имати увида и у ону лексику коју нема у своме комуникативном свакодневном језику.

4. Показано на дискурсу лика који је у роману означен као Стеван Медаковић, на пример, комуникативно компетентни читалац, из низа јединица у *домаћој лексици*, учиће именице *ојкровење* и *блајовешће* – у микроконтексту:

– Развој човекове мисли јесте скоковит. Скок се можда дуго припрема у нашој несвести, али наступи у трену, као *ојкровење* или *блајовешће* ... Бергсон јесте у праву (71)

– и закључити да Слободан Селенић те лексеме ставља у језик наратор-лика Стевана Медаковића, који, како се из контекста види, чита Бергсона, много читаног и превођеног на српски у времену између два светска рата – и то повезане везником *или* као носиоцем семантике једнакости. Оне су за писца романа делимични синоними. И сада – читалац, који те лексеме нема у своме свакодневном језику, мора сам изградити своју компетенцију у управо датом омеђеном дискурсу. Нормално је да ће бити упућен да тумачење потражи у лексикографској литератури, у којој ће, рецимо, у великом Речнику САНУ (1, Београд, 1959) наћи лексеме у датој категорији именица као што су *блајовесѝ/блајовијесѝ*, *Блајовешѝење/Блајовјешѝење* и сл., односно у категорији придева лексеме *блајовесѝан/блајовјесѝан*, *блајовешѝенски/блајовјешѝенски* и у категорији глагола – *блајовесѝиѝи/блајовијесѝиѝи*. И овде наведене, и све сличне са истом творбеном основом (а још многе друге су наведене у Речнику САНУ) у свакодневном језику имају конотацију религиозног и везаног за старе текстове, па тиме и конотацију *архаизма*. На то указује и чињеница

---

² Где се даље још и уопштава о односу синхроније и дијакроније речима: “Yet the two [synchronic and diachronic approaches to language – моја примедба, Сл. Станојчић] cannot really be pulled apart... With old speakers and young speakers coexisting and communicating, both the past and the future are with us in the present”.

да је употребљен у секвенци са лексемом *ошкровење*, као својим делимичним синонимом, такође пре свега карактеристичном за црквене текстове.³

Подједнако тако ће се читалац, да би стекао комуникативну компетенцију у датом дискурсу, морати да обрати за тумачење лексике и у дискурсу лика Нанке Марковић, на пример, када је у питању лексема *вјера* (ијек. у ек. тексту) / *вера* – као у примерима:

- „У крви ће нам *вјере* запливати, / Биће боља која не потоне“
(47). – Престрашен том крвљу по којој *вјере* пливају, упитао сам (48).
– Да ли сам ту *вером иреокренуо* (69),

с тим што ће извори ове лексике бити у исказу фолклорне вуковске традиције, црпљене било у народној епској поезији, било у писцима с том језичком физиономијом.

Илустративан пример за ово су ијекавски облици именице у екавском контексту. У првом примеру је извор у Његошевим стиховима које цитира лик Нанка Марковић, у другом примеру налази се у језику наратор-лика Стевана Медаковића, као директни одјек тога цитирања, дакле – у причи заснованој на сећању главног лика ове главе романа – Стевана Медаковића. Екавски облик је нормалан за говорну средину главног лика, а налази се у синтаксичкој вези са лексемом глагола *иреокренути*, у вези која је карактеристична за реторику основану на српском фолклорном изразу десетерачких епских песама. То, као и примери везани за Његошеве стихове, за моју језичку генерацију има значај стилски обележене категорије, иако, наравно, лексема *вера* у другим контекстима комуникације такву обележеност нема.

5. Зато, исто онако како гореописане лексеме – и, наравно, поједини облици које сам приказао – стварају језички израз нараторалика Стевана Медаковића као израз урбаног језика вуковског типа, и структура реченице, посебно структура предикатске секвенце у њој, ствара модел језика који се за језичко осећање данашње генерације говорника Београђана може дефинисати као структура са нијансом архаичног тона.

---

³ *Речник српскога језика* Матице српске (Нови Сад, 2011) баш тако дефинише лексему *ошкровење*: „1. (често уз одредбу „право“) новина која иредсѣавља задовољство, освежење, велики доѣађај (обично у духовном, естетском и сл. њоједу)... 2. (Ошкровење) сѣкњ. рлѣ. објављивање воље Божје о судбини свѣта (изложено у Свѣтом ѣисму, у сѣисима аѣосѣола Јована), Ошкрѣвење, Аѣокалиѣса.“

Природно, то не чини свака реченица јер је у основи и језика наратора-лика – језик наратора-аутора, али свака дискурсна целина у глави I романа *Очеви и оци* има бар минимални број таквих језичких структура.

(а) *Месѿо ѿлајолској облика на крају реченице* једна је од таквих циљних структура, као у примерима:

– Да ли да на пут *крећем?* – питам се (7). – Али ми се онда чинило да сам *се* међу децом *обрео* (9). – Али велику бригу ми *је* ... одевање *йричињавало* (10). – Лако је мени данас над бившом муком надмоћан *биѿи* (10). – Роберт би настављао разговор тамо, где га *је* због важна и света посла *йрекинуо* (23). – Цупка у месту и трчка око стокe *не би ли се* макар мало *зајрејао* (54). – Казна је туга која ми је смркла лице, ... чим *сам се* адета и вилајета свога *сеѿио* (78). – У нади да ћу под стопалом ... осетити брвно које на другу страну *воги* (8).

У модерном језичком стандарду и узусу, како се наводи у књизи *Српски језик на крају века* (в.: Српски језик 1996: 125), тип реченице: *Тамо је школе свршио* претворен је у тип: *Тамо је свршио* школе, тј. у тип у којем се глаголски облик не налази на крају реченице (Српски језик 1996: 133). Посебно је за данашњи језик архаично маркиран облик инфинитива на крају реченице (а овде га приказујем ниже, у категорији структура са обликом инфинитива као допуном).

(б) *Сложени йредикаѿи са инфиниѿивом, односно доѿуна семантиѿички нейоѿиѿуним лексемама у облику инфиниѿива* – друга је карактеристична таква структура, као у примерима:

– Како је успомени баш јутрос *усѿело йробиѿи се* у наш забран (5). – Да поднесем успомену која ми *хѿеде* главу *разнеѿи?* (5). – Нисам *мојао* мајмунске шале *йравиѿи* нити *се смејаѿи* кречељењу (11). – Све што сам за кратко време *сѿијао видеѿи* и *доживеѿи* на Универзитету (22). – Од када сам ... *йочео* Шекспира на српски *йреводиѿи* (76). – Међутим, разлози за такав поступак *морали су йоѿијаѿи* (40). – Живим у Београду за пола века узнапредовалом испред онога у коме је Лаза [Лазаревић] *хѿео* своју Ану Гутјар *љубиѿи* (69).

У модерном београдском стандарду преовлађује конструкција у чијем се допунском делу место *инфиниѿива* налази структура *да* + презент, нпр.: *Од када *сам йочео да йреводим* Шекспира на српски.

На намерно архаизирање језичког узраза указује и чињеница да је наратор-лик употребио и лексему *љубиѿи* са значењем 'волети', што сигурно није тако у језику самог Слободана Селенића као говор-

ника одраслог и школованог у Београду, највећим делом одрастања и школовања – после II светског рата. У томе Београду, глагол *љубиши* замењен је глаголом *волеши*.

(в) *Конструкција са инфинитивом као дојуну семантички нејојуним лексемама-архаизима* – нарочито је карактеристична као средство језичког обележавања идентитета наратора-лика у овој глави. То је посебно – придевска лексема *кадар*, *кадра*, *кадро*, која се налази и у овој конструкцији скоро увек:

– Ни једну изговорену реч нисам *кадар прејознаши* (15). – Нисам *кадар* данас *прејричаша* (34). – Када већ није био *кадар сиречаша* (41). – Кад ни много једноставнију истрагу нисам *кадар успешно завршиши* (64). – У чајдиници нисам био *кадар одговораша* (79). – Са којима бих, можда, био *кадар схваћаша* позадину сукоба (35).

Архаично су обележене и такве структуре са другим управним лексемама, какву једну (*сшаши* = ‘почети’) налазимо у реченици:

– На шта је сва у љубазни осмејак претворена госпођица Triskey, *сшала* гласно и весело *викаши* неке реченице (15).

(г) *Конструкција са инфинитивом и логичким субјектом у дајиву* – посебно је карактеристична за урбани језик Београђана почетка XX века, и налази се у језику наратора-лика Стевана Медаковића, нпр., у реченицама:

– И већ сам пришао брави, ставио руку на резу у недоумици шта *ми је чиниши*, када сам чуо негде на спрату откључавање (31). – Знао бих шта *ми* у овој прилици *ваља чиниши* (68).

За језичко осећање данашњих генерација сигурно је обичније, дакле, са гледишта стилске маркираности – неутрално: *у недоумици шта (ја) *шреба да чиним...*

б. *Падежне синтаме са јојенцијалом маркираности* – такође су значајан, али не много коришћен део морфосинтаксичких категорија у чијем инвентару Слободан Селенић бира оне које су типичне за језички идентитет лика који описује. У језику наратора-лика Стевана Медаковића уочљиве су као архаизми и са гледишта самог аутора романа, и са објективног гледишта језичког осећања актуелног београдског говорника само неколико следећих синтагми.

(1) *Акузатив с њредлојом с(а)* – у примеру који се може сматрати лексичким случајем употребе именице *сџрана* са атрибутом – показном заменицом *она (ова, ња)*, као у усамљеном примеру:

– И та подела је *с ону сџрану* живице коју подигох између себе и живота (6)

– који је у литератури већ означен као изразити архаизам (в.: Српски језик 1996: 115); као и

(2) *Генитив с њредлојом с(а)* – у примеру са значењем узрока, какав је у примеру:

– И мада ћу ... касније дознати разлоге *са којих* је она одиста желела да ме упозна (60)

– који се одржава у актуелном језику само као форма која упућује на доследно Вуков језички израз (или се чува у клишеима административног стила), док ће се иначе употребљавати општеузрочни предлог који се слаже с генитивом – *збој*, па је данас уобичајена иста реченица у облику: *И мада ћу ... касније дознати разлоге *збој којих* је она одиста желела да ме упозна⁴.

7. У области фразеологије – када је реч о остваривању комуникативне компетенције – узимамо у обзир тзв. морфосинтаксичку физиономију једног језичког израза. Уз лексику и, наравно, морфологију са творбом речи, она је сигурно уз саму морфосинтаксу једног језика и са њеним јединицама учествује у стварању изабраног идентитета језичког дискурса.

Полазећи од теоријске констатације да „фразеолошка јединица пре свега својом формом може утицати на изглед (физиономију) језика“, као и од чињенице „да је морфосинтакса први медиј тога изгледа“ (Српски језик 1996: 138), природно је што писац посебно бира сасвим одређену фразеологију као средство стварања идентитета и његовог представљања у језичкој „реалности“ романа. Тиме се пред читаоца и у овој области поставља задатак акумулирања података који ће му омогућити потпуну комуникативну компетенцију.

---

⁴ Примери употребе таквог генитива „осећају се као архаизми своје врсте, упућују и на изворе: у народној књижевности и код старијих писаца ова конструкција није тако ретка, а пишчева жеља да одржи континуитет епоха уноси ову црту и у његов језик као део језика нове генерације“ – кажу у опису употребе овог генитива истраживачи, на пример, Андрићевог језика (в.: Станојчић 1967: 159).

Општа фразеологија једног дискурса састоји се од разновр-
сних фразеолошких јединица, а под појмом и термином такве једини-
це најчешће се подразумева, школски дефинисана, „устаљена језичка
јединица састављена од најмање две речи које имају јединствено зна-
чење“ (Станојчић–Поповић 2002: 183). Ја ћу овде мало проширити
примену тога критеријума тако што појам „јединствено значење“, ко-
ји је елемент дефиниције *фразеологизма* (*фразема, идиома, идио-
матског израза*), нећу увек узимати као обавезну категорију. То зато
што ми је у првом плану функција фразеолошке јединице у стварању
морфосинтаксичке физиономије одређеног конкретног дискурса.
Другим речима, и једна лексема која се јавља у *слободним* комбина-
цијама (не само у *устаљеним*, како дефиниција фразеологизма захте-
ва) може репрезентовати изглед једног језичког израза, с циљем да
се представи говорник одређене језичке генерације, односно дру-
штвене средине.

8. За комуникативно компетентног читаоца у језику наратора-
лика Стевана Медаковића требало би да буду, осим горе датих мор-
фосинтаксичких јединица, разумљиве и следеће карактеристичне
фразеолошке јединице.

(а) *Искази њословичке њприроде*, који углавном проистичу из
иначе фолклорног слоја језика, односно *уојшћте искази базирани на
фолклорној књижевности*, као што су у примерима:

– Бити друкчији ... боље је него бити она *жаба која диже ноћу*
када види како то чине коњи (10). – *Из своје коже човек не може ни-*
куда (33). – Народу који сам оставио тамо негде, далеко, *њреко седам*
брда и седам њланина (53).

(б) *Искази с њренесеним значењем лексема*, који су с датим
значењем били у употреби у језику времена у које је смештен нара-
тор-лик Стеван Медаковић, какви су у примерима:

– *Носио се* врло уредно и конзервативно, баш како цртају пра-
вог енглеског центлмена – пругасте панталоне, црни смокинг – сако,
полуцилиндер (18),

у којем *носићти се* има значење ‘облачити се’, ‘одевати се’ у
квалификативном смислу: ‘водити рачуна о свом изгледу’;

– *Раскхам ме* је неодољиво подсећао на оног Змајевог *Пура*
Моцу или *Малоџ Јову* (19)

– у којем се налазе лексеме личних имена (двочланих надимка) познатих сваком човеку који се школовао у првој трећини XX века као парадигма или *несћашлука*, или *размаженосћи*, наравно – из обавезне ђачке лектире тога (па, вероватно, и садашњег) времена;

– Можда га ипак треба *излемати* у првој прилици (32)

– у којем се налази жаргонска лексема тога времена *излемати*, за коју Речник Матице српске наводи значење „добро истући, избитинати“, са примером из језика Стевана Сремца (крај XIX и почетак XX века): Многа је женска била спевана са Шацом у песми, па после *излемана* код куће.

(в) *Искази библијској њорекла*, као двочлана конструкција у примеру:

– Подсмевао се ... забринутости стараца за сексуални живот у мушким колецима, *Согоми и Гомори* модерна доба (34)

– која је у време наратора-лика Стевана Медаковића била свакодневна фраза научена на часовима катехизиса (веронауке), а типична за квалификације које је о моралу формулисао грађански слој становништва.

(г) *Искази из митологије*, као синтагма са именом *Аркадија* у функцији фразеолошке јединице (представљене само једном лексемом), као у примеру:

– Из *Аркадије* сам српске долазио, из бајке о благо заталасаним шумадијским побрђима (38),

која је, наравно, парадигма за „земљу среће“.

(д) *Вишечлани консципијенцијски реченице са архаичним лексемама*, односно *архаичним консципијенцијским (надежним)*, као што су примери:

– Пренео трговину у Београд и ту се пословно и *свакојако уишмељиво* (40). – Био је *старовремски човек*, од мало речи (40). – *Обучен њо аустријски*, у реденготу (40). – И одједном свака стидљивост ме напусти, уступи место великој некој нежности према *ђураву народу* који сам оставио тамо негде (53)

– у којима се налазе или архаичне лексеме – прилог *свакојако*, затим придеви *старовремски* и *ђурав*, *-а*, *-о*, или архаична конструк-

ција предлога *йо* са прилогом: (*обучен*) *йо аусџријски*, која означава начин (из)вршења глаголске радње.

За основно значење придева *йурав*, *-а*, *-о*, Речник Матице српске даје дефиницију: „који је искривљених леђа, грбав“, а за фигуративно значење – „рђав, наopak“. Као фразеолошку јединицу (израз) тај речник наводи: овај гурави свет *рђави*, *наоџаки свеџи* и *живоџи у њему*. Али је карактеристично да се овај придев у језику старијих Београђана редовно налази уз именицу *народ*, дакле – у конструкцији *йурави народ*, и то онда кад хоће да се *народ* оквалификује као *несрећан*, *сиромашан*, *бесџомоћан*. Са овим последњим значењем употребљена је ова конструкција у изразу наратора-лика Стевана Медаковића.

Консултовање лексикографске литературе, уз контекст понуђене пишчеве поруке читаоцу, незаобилазан је услов и потпуне комуникативне компетентности, као што се и претпоставка о тој компетентности нужно садржи и у пишчевом раду на обликовању његове језичке поруке. Тај рад подразумева и његову компетенцију у разумевању елемената социолингвистике, али и у доменима антропологије и социјалне психологије јер је увек реч о реализацији језика пониклог у заједници, односно у некој датој групи или институцији које постоје у тој заједници (Јул 1997: 239–240).

ЛИТЕРАТУРА

- Болингер 1975: Dw. Bolinger, *Aspects of Language*, New York.
Јул 1997: G. Yule, *The Study of Language*, Cambridge.
Лажонс 1999: John Lyons, *Semantics*, 2, Cambridge – New York.
Норис 1993: David A. Norris, Дискурс у савременом српском роману: употреба енглеског језика у Селенићевом роману „Очеви и оци“, *Научни сасџанак славистиџа у Вукове дане* 21/2, Београд, 94–101.
Половина 1999: Vesna Polovina, *Semantika i tekstlingvistika*, Beograd.
Сапир 1992: Edvard Sapir, *Jezik*, Novi Sad.
Српски језик 1996: *Српски језик на крају века*, ред. Милорад Радовановић, аутори:
Милорад Радовановић, Бранислав Брборић, Иван Клајн, Драгољуб Петровић, Живојин Станојчић, Милош Луковић, Драго Ђупић и Митар Пешикан, Београд.
Станојчић 1967: Живојин Станојчић, *Jezik i stil Iva Andrića*, Beograd.
Станојчић–Поповић 2002: Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Грамаџиџа српскоџ језика*, Београд.

- Ферклаф 2003: N. Fairclough, *Analysing Discourse*, London – New York.
Хаймс 1971: D. Hymes, *On Communicative Competence*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press (Reprinted 1972: 269–293).

ИЗВОРИ

- Речник Матице српске: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2011.
Речнику САНУ 1959: *Речник српскохрватској књижевној и народној језика*, Књ. 1, Београд: Институт за српскохрватски језик, 1959.
Slobodan Selenić, *Očevi i oci*, Београд: Prosveta, 1985, 1–361 [из техничких разлога овде се налази у ћириличкој транскрипцији].

Slavko Ž. Stanojčić

THE PRESUMPTION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN (WRITTEN) BOUNDED DISCOURSE

Summary

Author brings the results of his research of lexicon and morpho-syntax of a number of “bounded discourse” in known Belgrade novelist Slobodan Selenić’s novel “Očevi i oci” (“Fathers and Forefathers”). Based on the modern semiotics (particularly on J. Lyon’s theories), the author’s main attention was concentrated on the aspect of writer’s awareness that his readers’ communicative competences in reading of his literary message should be at the same level with his own competence. The research is done on chosen samples in lexicon and morpho-syntactic structures in a number of examined parts of writer’s novel, and analyzed the archaic, folklore, loan-words layers, as well as a number of phraseology units in the discourse of novel narrators (personages and the very author of the novel).

Key words: communicative competence, bounded discourse, archaisms, loan-words, folklore expression, phraseology, urban, reader, writer.